

Mucha na Vítkov

20.03.2017

Odborné stanovisko člena správní rady nadačního fondu pana doc. PhDr. Jiří T. Kotalíka, CSc., rektora Akademie výtvarných umění v letech 1997–2003 a 2010–2014,, který ve svém textu shrnuje historické i aktuální souvislosti Muchova pavilonu. Stručně shrnuje důvody, které podporují umístění Muchovy Slovanské epopoje na Vítkově, hovoří však i o dalších adekvátních variantách umístění. K nalezení lokality, která by důstojným způsobem reprezentovala Muchovu Epopej, by podle jeho slov měla být nejprve vypsána soutěž ideová - vyhledávací, která by se nesoustředila jen na vlastní budovu pavilonu.

Místo pro Muchovu Slovanskou epopej se v Praze hledá fakticky od okamžiku, kdy Alfons Mucha s myšlenkou celého cyklu přišel. V roce 1909, konkrétně 19. listopadu, oslovil mistr Mucha Městskou radu Pražskou s nabídkou na vytvoření dvaceti obrazů Epopeje, které hodlá vytvořit s podporou amerického průmyslník a mecenáše Charlese E. Cranea a věnovat městu Praze. Jeho nabídku vzala Praha na vědomí a přijala stanovené podmínky. V témže roce vytvořil Mucha i první skicu pavilonu. V zachovaném, ale nepodepsaném opisu „Ujednání Alfonse Muchy s Charlesem E. Cranem za účasti Hlavního města Prahy“ z 25. ledna 1913 v Archivu HM Prahy je závazek města Prahy vybudovat pro soubor obrazů důstojné místo zcela jednoznačně a bez výhrad konstatován slovy „... pod podmínkou, že Obec král. hlavního města Prahy umístí hotové obrazy svým nákladem v nějaké síni k tomu účelu zvláště vystavěné“. S různou intenzitou potom otázku pavilonu řešilo buď samo město, nebo Alfons Mucha případně jeho dědicové v konkrétních obdobích vývoje a během více než sta let tak zazněla jména více než padesáti vytipovaných lokalit či starších objektů (při zahrnutí mimopražských dokonce více než šedesát). Některé opakovaně, některé jen ojedinele a některá v poslední době i zcela nově.

Jedním z míst, které je při úvahách opakovaně zmiňováno, je i žižkovský vrch Vítkov – poprvé již v roce

1916. Vítkov se dostal znovu do hry v okamžiku dokončení celého cyklu v roce 1925, kdy celá otázka jeho prezentace a umístění získala na aktuálnosti. Tehdy bylo toto místo magistrátním Stavebním úřadem doporučeno Radě hlavního města Prahy. Souhlasil s ním sám autor a údajně ho doporučil i prezident T. G. Masaryk, který se tak distancoval od nevyřčeného, ale fakticky připravovaného záměru svého mauzolea. Vítkov jako místo finálního umístění Slovanské epopoje se opakovaně vrací do hry při Muchových úvahách o vzniku Slovanského domu, Chrámu slovanstva či Paláce svobody koncem dvacátých a v polovině třicátých let a potom znovu v souvislosti s rehabilitací secese jako světového uměleckého fenoménu v letech šedesátých a poté devadesátých, kdy se město Praha k dávnému závazku opětovně přihlásilo.

Vítkov se jako možná lokalita objevuje poté ve studii zadané jako diplomová práce na Akademii výtvarných umění v Praze v roce 1996 (kdy se uvažovalo o využití interiéru budovy), při zadání, které řešili v roce 2007 studenti Fakulty architektury TU Liberec, a zejména při studentské soutěži pořádané společností Central Group a Útvarem rozvoje města v roce 2010, kdy získalo umístění na Vítkov 1. cenu. V červnu téhož roku 2010 vznikla v souvislosti s komplexní a dlouhodobě probíhající regenerací vrchu Vítkov „Ověřovací studie pavilonu pro Slovanskou epopej na vrchu Vítkov,, akad. arch. Mikoláše Vavřína s kolektivem objednaná Útvarem rozvoje města. Tato instituce tehdy Vítkov jednoznačně doporučila. V roce 2012 se vážně uvažovalo o položení základního kamene a mezi čtyřmi uvažovanými místy byl i Vítkov, a konečně ten byl i jako jedna ze sedmi lokalit zahrnut do úvah Institutu plánování a rozvoje v roce 2017, ze které vyšlo doporučení prostoru na Těšnově.

Pokusme se stručně shrnout důvody, které podporují umístění Muchovy Slovanské epopeje na Vítkov.

Od samého počátku měl Mucha zcela jasnou představu nejenom o podobě pavilonu, ale i o jeho umístění. Přál si, aby pavilon byl umístěn v dominantní poloze nad Prahou s monumentálním výhledem. Přestože prvotně počítal s umístěním na Petříně v ose Vítězné ulice či na Letné, v roce 1925 souhlasil s návrhem na umístění na Vítkově. S touto lokalitou vyjádřila souhlas i Muchova vnučka Jarmila Mucha Plocková.

Mezi cyklem Muchových obrazů a vrchem Vítkov existuje přímá vazba, protože řada obrazů Epopeje je věnováno husitství a jeden z obrazů konkrétně s názvem „Po bitvě na Vítkově“ zobrazuje přímo Františkem Palackým oslavovanou bitvu na Vítkově jako jeden ze zásadních mezníků vývoje celého hnutí.

Od počátku 19. století byl na Žižkově budován pomník Jana Žižky, spojený později s myšlenkou Památníku národního odboje oslavujícího v roce 1928 desáté výročí vzniku republiky. Ideová východiska epopeje i Památníku jsou prakticky totožná v pojetí historické oslavné linie od akcentu na slovanské kořeny, husitství, reformaci a ve finále oslavu významu legionářů a sokolů při vzniku republiky a připomínku I. odboje. Také umělecká východiska jsou překvapivě příbuzná. V roce dokončování umělecké výzdoby památníku Mucha soubor svých obrazů dokončil a vystavil v moderně koncipovaném Veletržním paláci (architektonicky příbuzném Zázvorkově objektu Památníku) a některá monumentální díla, například mozaika Maxmiliána Švabinského, jsou Muchovu uměleckému pojetí velmi blízká stejně jako řada děl umístěných v Legionářské sbírce Muzea čs. armády na jeho úpatí. Památník prošel v dalším vývoji proměnami, které jeho původní myšlenku a ideu zásadně proměnily a teprve nedávno došlo k jeho rehabilitaci v podobě důstojně prezentovaného souboru uměleckých děl doplněných velmi názornou expozicí Národního muzea nazvanou „Křižovatky české a československé státnosti“ připomínající ve zkratce moderní dějiny naší republiky. Námět doplnit enklávu Muzea čs. armády, Žižkova pomníku a Památníku na Vítkově o další atraktivní objekt s náplní, která toto zaměření podporuje nepochybně, má svoji logiku.

Jednak v kontextu dlouhodobé regenerace tohoto klidového a esteticky silného místa, které se po odklonu železniční dopravy plně otevírá lidem a hledá nové rekreačně-kulturní využití zúročující navíc jeho mimořádnou polohu a atraktivní panoramatické výhledy, a stejně tak i v souvislosti s doporučením

Institutu plánování a rozvoje města, který obecně zdůrazňuje „důstojnost místa, které pomůže vyzdvihnout kvalitu díla“ a skutečnost, „ že nové umístění Epopeje by mělo být novým impulzem pro své okolí“. V reálné situaci, kdy se dlouhodobě nedaří diverzifikovat nápor masy turistů mimo historické centrum města, je umístění Muchovy Slovanské epopeje důležitým nástrojem redistribuce a absorpce zahraničních návštěvníků a akcentem nového rozvoje okrajové, ale zajímavé pražské čtvrti. Za předpokladu vyřešení otázky zastavitelnosti pozemků a lepší dopravní dostupnosti. Studie z roku 2010 přesvědčivě doložila, že uvažovaná novostavba nemusí nutně znamenat zásadní devastující zásah do panoramatu hřebenu vrchu ani do jeho přírodního potenciálu. V textové zprávě je mj. doslova konstatováno, že, „ pavilon je promítnut do horní části karlínského úbočí vrchu Vítkov a je osazen tak, že střecha objektu je cca o 4 m níže než úroveň vrcholové aleje, takže nepředstavuje žádnou změnu v charakteristickém tvaru kopce a jeho panoramatickém obrysu. Pavilon je umístěn ve vrstevnici souběžné s vrcholovou alejí a objekt se střešní terasou se stane přirozenou částí horního okruhu v parku“.

Sluší se poznamenat, že místo zvolené studií z roku 2010 nemusí být definitivní. Lokalita skýtá i jiné a možná lepší možnosti - např. na předpolí Vítkova směrem k Florenci, na dnes nevyužité části u Ohrady či zejména v přímé intervenci a návaznosti na Památník na Vítkově v gesci Národního muzea jako přímý doplněk expozice o českých dějinách - tj. ve formě jednoduché přístavby ke stávajícímu objektu. Opakovaně přitom připomínám doporučení Stavebního úřadu z roku 1925, které v závěru konstatuje, že „*pokud se pak týče umístění definitivní budovy, mohla by též být situována na vrchu Žižkově v jisté ideové souvislosti s Památníkem odboje*“ (přípis ze 4. dubna 1925).

Vyřešení dopravní dostupnosti naznačené ve studii a komplexně řešené v rámci objednané studie může propojením existujících a budoucích památkových objektů (Železniční muzeum NTM, Plečnickův kostel na náměstí Jiřího z Poděbrad, Olšanské hřbitovy včetně židovského s hrobem Franze Kafky, objekty na Vítkově) a jedinečných urbanistických a panoramatických kvalit starých městských čtvrtí a dříve samostatných historických měst Žižkova a Karlína představovat velký rozvojový potenciál.

Závěr

Sumárně lze konstatovat, že umístění Epopeje bylo v první fázi řešeno podle Muchovy jasně definované a nakreslené představy, ale v rámci Stavebním úřadem magistrátu vyzvaných individuálních architektonických osobností (Balšánek, Polívka - Letná, Vyšehrad). Poté, když se ukázalo, že myšlenka nového pavilonu pro toto dílo není z hlediska kritických reakcí umělecké scény průchodná, rozhodující autority řešení odkládaly, hledaly tzv. méně finančně náročné řešení v existujících prázdných objektech, a dokonce se alibisticky odvolávaly na nejrůznější ankety a dotazníkové akce a Epopeje se nakonec ujali s velkým přispěním Jiřího Muchy a NG v Moravském Krumlově.

S výjimkou účelových studií, studentských soutěží a akademických zadání architektonických škol nebyl problém Slovanské Epopeje nikdy řešen regulérně vypsanou oficiální veřejnou architektonickou soutěží. Pokud má taková soutěž proběhnout - a lze jen vítat, že o tom vedení města rozhodlo - nemůže být vypsána pouze lokalitu Těšnov. Je nutno připomenout, že tato parcela je fakticky blokována dlouhodobým závazkem využitím pro novou budovu Muzea Hl. m. Prahy, které o své legální prostory přišlo právě brutálním zásahem výstavby magistrály.

Výběr optimální lokality v gesci Institutu plánování a rozvoje bohužel není žádným výsledkem tematické diskuze, ani objektivně posuzované či oponované studie či soutěže, ale subjektivní sumarizací institucionálně kodifikovaných podkladů a jejich posouzení a statistického vyhodnocení zcela nahodile sestavenou ad hoc komisí. Projednávání tohoto bodu na gremiální poradě předkládající instituce nebylo proto zcela jednoznačné.

Optimálním modelem řešení je evidentně v následující fázi buď urbanistická či ideová vyhledávací soutěž, která by se měla soustředit nejenom na vlastní budovu pavilonu, ale především odpovědět na aktuální dobovou otázku, jakým způsobem a formou dnes vůbec Muchovu Epopej prezentovat a jaké místo tento

koncept unese. Zadání by mělo zároveň splnit další obecné požadavky - tj. důstojnost, lokaci mimo turisticky přetížené historické jádro, dobrou dopravní dostupnost a pozemek v majetku Města Prahy.

Je kontraproduktivní vracet se dnes ke všem 60 místům uvažovaným za posledních 100 let. Stejně tak by měla být definitivně opuštěna myšlenka konverze nějaké existující budovy ve prospěch vytvoření soudobé novostavby.

Soutěž by měla být omezena na několik již prověřovaných a nesporně potenciálně vhodných lokalit, na kterých se v poslední době odborníci shodli, tj. Letnou, Vítkov, Vyšehrad, Holešovické výstaviště a Těšnov. Každé z nich má samozřejmě má svoje přednosti i nedostatky, ale bez jasného posouzení koncepce pavilonu lze jen velmi těžko direktivně rozhodovat předem, kde má budova, o jejíž formě, hmotě a objemu nic nevíme, optimálně existovat v kontextu daného místa. Zapomíná se na skutečnost, že UPM má ve svém majetku jedinečný soubor Muchových dekorativních návrhů pro pavilon Bosny a Hercegoviny prezentovaný na Světové výstavě v Paříži v roce 1900 z podnětu následníka trůnu Arcivévody Franze Ferdinanda d'Este v rámci jeho strategie transformovat Rakousko-Uhersko na federaci relativně samostatných státních útvarů. V kontextu dnešní prezentace Slovanské epeje by měla prezentace tohoto souboru svoje opodstatnění.

Soutěžit v konkurenci výše zmiňovaných lokalit se jeví jako objektivní a spravedlivé a soutěž by v zásadě neměla hledat definitivní podobu budovy, ale ideu, myšlenku a filozofii prezentace Muchova mimořádného uměleckého souboru v dnešní Praze. Je naprosto samozřejmé, že nad výsledky soutěže a jednotlivými projekty by měla být vedena otevřená, objektivní a kvalifikovaná diskuze, která by konsenzuálně došla k nejlepšímu řešení, které by poté mělo být bez průtahů dále rozvíjeno a realizováno.

Možná bychom se měli pokorně vrátit k počátkům a připomenout si Muchovu skicu jednoduché budovy s horním osvětlením a kójiemi v národopisném duchu z roku 1909 ale zejména jeho slovní komentář, ve kterém opakovaně plédoval za to, aby pavilon byl koncipován jako „*etuje*“ (pouzdro, schránka) na kolekci obrazů ve formě „*síně do polokruhu, s vrchním světlem, bez vší nákladnosti zbudovanou, která by stačila dát přístřeší proti povětrnostem a ovšem co možná ohnivzdornou*“.

Měli bychom se zároveň vyvarovat falešnému velikášství a přistoupit k úkolu v poloze ryze účelové a jednoduché stavby spíše studijního depozitáře než pompézní a monumentální supergalerie, která nutně nemusí něco kráslit či humanizovat.

Bližící se 100. výročí vzniku samostatné Československé republiky je příležitostí naplnit slib, který město Praha Alfonsi Muchovi dalo a na základě společného postupu všech zainteresovaných zajistit pro toto dílo trvalé a důstojné umístění. Jsme tím povinováni nejenom tomuto městu, této zemi, ale celému kulturnímu světu.

Doc. PhDr. Jiří T. Kotalík, CSc.

Nadační fond na podporu realizace pavilonu Alfonse Muchy na vrchu Vítkově pro Slovanskou epej

V Praze v březnu 2017